Opetus- ja kulttuuriministeriö
Talousyksikkö
Tiina Heikkinen

24.5.2016

Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Asiantuntijalausunto; valiokunnan kokous 25.5.2016

K 10/2016 vp Hallituksen vuosikertomus 2015

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialojen toimintaan kohdistuu useita toimintaympäristön muutoksista johtuvia riskejä. Hallinnonalalle kohdistuu strategisten tavoitteiden saavuttamiseen, toimialojen rahoitukseen, rakenteisiin ja ohjaukseen liittyviä haasteita. Maahanmuuttoon ja digitaaliseen toimintaympäristöön liittyvät riskit koskevat merkittävästi myös ministeriön toimialoja. Koti- ja ulkomaisissa tutkimuksissa on havaittu jo usean vuoden ajan osaamispohjan rapautumista. Julkisen talouden sopeuttamistoimien vuoksi tulee entistä haastavammaksi ylläpitää talouden ja yhteiskunnan kannalta tärkeitä opetus- ja kulttuuritoimen toimialaan kuuluvia palveluita. Sen vuoksi on tärkeää toteuttaa rakenteisiin, rahoitukseen ja ohjaukseen liittyvät uudistukset hallitusohjelman asettamassa aikataulussa. Rahapeliyhteisöjen yhdistämisen ja uuden rahapeliyhtiön perustamisen haasteena on, että toimialan asema rahoituksen ohjauksessa heikentyy.

Julkisen talouden sopeuttamista on toteutettu rakenteellisilla uudistuksilla ja lisäämällä koulutusjärjestelmän tuottavuutta ja tehokkuutta. Vuonna 2015 valmisteltiin varhaiskasvatuksen ja korkeakoulujen säästötoimenpiteiden edellyttämät lainsäädännön ja muun ohjausjärjestelmän muutokset. Valmisteltiin lainsäädännön muutokset, joilla opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain piirissä olevien toimijoiden ja vapaan sivistystyön oppilaitosten sekä korkeakoulujen indeksikorotukset jäädytetään hallituskaudeksi sekä opintotuen indeksisidonnaisuudesta luovutaan kokonaan.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvun vuoksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslakia muutettiin väliaikaisesti siten, että maahanmuuttajille järjestettävän perusopetukseen valmistavan opetuksen rahoitusta myönnettäisiin myös oppilaista, jotka eivät ole läsnä ns. laskentapäivänä (20.9.), mutta joille järjestetään perusopetukseen valmistavaa opetusta yhtäjaksoisesti vähintään neljä kuukautta. Tällä pyritään varmistamaan erityisesti turvapaikanhakijalapsien pääsy nopeasti opetuksen piiriin.

Ammatillisen peruskoulutuksen tarjontaa parannettiin alueilla, joilla on eniten koulutusta tarvitsevia nuoria ja työvoiman tarvetta. Maakunnista, joissa nuorisoikäluokat pienenevät, koulutustarjontaa vähennettiin maltillisesti. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutukset käynnistyivät syksyllä 2015 ja niiden toivotaan tehostavan siirtymää perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen ja vähentävän ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä. Näyttötutkintojärjestelmän uudistuksella pyritään varmistamaan, että näyttötutkintojärjestelmä tuottaa työelämän tarvitsemaa osaamista ja toimijat voivat luottaa järjestelmän laatuun.

Opiskelijoiden siirtymistä korkeakouluopintoihin vauhditettiin. Opiskelijavalintoja on uudistettu siten, että kaikkiin korkeakouluihin on ollut syksystä 2014 lähtien mahdollista hakea korkeakoulujen yhteishaussa. Korkeakouluilla on ollut mahdollisuus ja keväästä 2016 lähtien velvollisuus varata osa paikoista ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeville. Opiskelijapaikan vastaanottaneiden määrä kasvoi vuosina 2014–2015 toteutetun aloituspaikkojen määräaikaisen lisäyksen seurauksena yli 2 600 opiskelijalla verrattuna vuoteen 2013.

Ammattikorkeakoulu-uudistuksen toinen vaihe tuli voimaan vuoden 2015 alusta. Rahoitusvastuu siirrettiin valtiolle. Muutoksen jälkeen kaikki ammattikorkeakoulut toimivat itsenäisinä osakeyhtiöinä.

Tutkimus- ja kehittämismenojen BKT-osuus on viime vuosina laskenut (vuonna 2009 3,8 % -> 3,2 % vuonna 2014). Vaikka osuus on pudonnut, se on kansainvälisessä vertailussa edelleen korkea. Valtion tutkimusra-

hoituksen BKT-osuus oli vuonna 2014 arviolta 0,96 %. Se on hieman alle EU:ssa yhteisesti sovitun julkisen t&k-rahoituksen yhden prosentin intensiteettitavoitteen.

Opintotuen riittävyyden parantamiseksi itsenäisesti asuvien toisen asteen 18- ja 19-vuotiaiden opiskelijoiden vanhempien tulorajat nousivat 13 prosentilla vuoden 2016 alusta lukien. Muutos lieventää tarveharkintaa siten, että keskimääräisen korotuksen arvioidaan olevan noin 17 euroa kuukaudessa.

Taide- ja kulttuuribudjettiin tuli uutena määrärahana yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu 11 milj. euroa. Sitä maksetaan hyvityksenä teoksen kappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön.

Ministeriön asettaman selvitysmiehen raportissa vuodelta 2010 asetettiin tavoitteeksi, että taiteilijoiden asemaa parannetaan ja taiteilijat saisivat toimeentulonsa 70-prosenttisesti omaa työtään tekemällä. Tavoite ei ole toistaiseksi toteutunut. Taiteen prosenttiperiaatteen toteuttaminen monipuolistaa taiteilijoiden toimeentulomahdollisuuksia. Hallituksen kärkihankkeisiin sisältyvän periaatteen laajentaminen koskemaan muitakin taiteenaloja kuin visuaalista taidetta ja soveltuvan toiminta- tai rahoitusmallin luominen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintoihin lisää edelleen näitä mahdollisuuksia.

Uusi liikuntalaki (390/2015) tuli voimaan toukokuussa 2015. Valmistelun taustalla oli toimintaympäristön muutokset, etenkin väestön riittämätön liikunta ja siitä aiheutuvat inhimilliset, kansanterveydelliset ja -taloudelliset kustannukset. Lähtökohtana on liikkumattomuuden tunnistaminen keskeiseksi liikuntapoliittiseksi ongelmaksi. Liikunnallista elämäntapaa on edistetty eri ikä- ja väestöryhmissä poikkihallinnollisessa yhteistyössä (Ilo kasvaa liikkuen, Liikkuva koulu, Kunnossa kaiken ikää, Voimaa Vanhuuteen ja Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma) Liikkuva koulu -ohjelma on lisännyt peruskoululaisten liikunnan määrää ja ohjelma kattoi vuonna 2015 yli 1 200 koulua ja 59 % kunnista. Kärkihankepanostuksilla varmistetaan ohjelman toteutuminen kaikissa kouluissa ja kunnissa.

Viimeisimmän nuorisobarometrin mukaan nuorten yhteenkuuluvaisuuden tunne lähiyhteisöihin ja yhteiskuntaan on tiivistynyt. Elämään kokonaisuutena tyytyväisyyden keskiarvo on 8,5. Se ei ole muuttunut merkittävästi lähes kaksikymmentä vuotta kestäneen seurannan aikana. Nuorisotakuuta on toimenpantu avustamalla nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä. Näiden palvelujen saatavuus on laajentunut lähes koko maahan ja etsivän nuorisotyön tavoittamien nuorten määrä on kasvanut joka vuosi (ainoastaan 10 kunnassa ei ole etsivää nuorisotyötä).